

Turun kaupunki	§	Kokouspvm	Asia	1
Kaupunginhallitus		08.02.2021	3	

13848-2020 (14.05, 00 04 01)

Turun kaupungin lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta

Tiivistelmä:

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt lausuntoja kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta. Lausunnot on pyydetty 8.2.2021 mennessä ja kaupunginhallitukselle ehdotetaan esittelyssä kuvatun lausunnon antamista.

Kh §

Omistajaohjausjohtaja Jarkko Virtanen 4.2.2021:

Lausuntopyynnön tausta

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 16.1.2020 hankkeen kansallisen vesihuoltouudistuksen toteuttamiseksi. Hankkeen tavoitteena on varmistaa kaikille vesihuoltolaitosten asiakkaille turvallinen ja toimintavarma vesihuolto. Samanaikaisesti tavoitteena on edistää mm. toimialan energiatehokkuutta, uuden teknologian käyttöönottoa ja toimialan digitalisoitumista sekä pitkäjänteistä tietopohjaista toiminnan suunnittelua.

Hankkeen visior ryhmä on valmistellut vesihuoltouudistuksen vision ja sitä tukevan toimeenpano-ohjelman luonnoksen uudistuksen toteuttamiseksi. Ohjelmaluonnoksessa on etsitty keinoja vesihuollon toimintavarmuuden ja turvallisuuden varmistamiseksi sekä toimialan uudistamiseksi.

Turun kaupungin lausunto

Turun kaupunki lausuu näkemyksensä, että kansallisen tason vesihuollon suunnittelu on perusteltua kaikkien kestävä kehityksen elementtien näkökulmasta yhteiskunnan kriittisten toimintojen turvaamiseksi pitkällä aikavälillä. Vapaaehtoisuuteen perustuvien toimenpiteiden osalta ehdotukset on harkittu huolellisesti, mutta niiden lisäksi myös lakiperusteisessa säädösympäristössä on havaittavissa täsmennyksiä vaativia yksityiskohtia ja uusia linjauksia.

Kunnan järjestämisvastuu

Vesihuolto on asukkaiden ja elinkeinoelämän välttämättömyyspalvelu, jonka järjestämisvastuun tulee säilyä kunnalla. Kiinteä yhteistyö kunnan maankäytön suunnittelun kanssa on lisäksi vahva peruste säilyttää nykyinen järjestämisvastuu. Vesihuoltopalvelujen järjestäminen on tärkeä osa kunnan strategista kehittämistä, joka perustuu kunnan maankäytön suunnittelun tavoitteisiin ja kytkeytyy kuntakaavojen toteutumiseen. Kuntien onkin tarpeen kytkeä vesihuollon suunnittelu entistä paremmin kuntien yhdyskuntarakenteen kehittämiseen ja kokonaisvaltaiseen infrastruktuurin suunnitteluun.

Vesihuollon kehittämissuunnitelma osana muuta kunnan strategista suunnittelua perustuu tällä hetkellä vapaaehtoiseen menettelyyn. Vesihuollon kehittämissuunnitelma on kuitenkin oleellinen osa maankäyttö- ja rakennuslaissa

ohjattua yhdyskuntarakenteen suunnittelua. Vesihuollon kehittämissuunnitelman laatimisen palauttaminen lainsäädäntöön on erittäin tärkeää. Suunnitelman laadinnalle tulisi määrittää jatkossa lakiin perustuva velvollisuus kokonaisvaltaisen ohjauksen varmistamiseksi myös pienemmissä kunnissa. Vesihuollon kehittämissuunnittelun menettelyt, sisältö, alueellinen yhteistyö ja ELY-keskusten rooli vesihuollon alueellisessa kehittämisessä kaipaavat lisäksi täsmennystä vesihuoltolaissa.

Kunnan järjestämisvelvollisuuden laukaisevat kriteerit tulee kirjata lakiin nykyistä selkeämmin. Kyseisistä kriteereistä esimerkiksi YKR merkintöihin perustuva kunnan vesihuollon toteuttamisvelvollisuus on tällä kansallisen lainsäädännön ja EU:n alueella vallitsevien tulkintojen osalta huomattavan epäselvä valvontaviranomaisen sanktioitujen hallintopakkojen asettamiseksi.

Vesihuoltolaitoksen omistajuus

Kunnan rooli on suomalaisessa vesihuollossa keskeinen ja kansalaisten tuki kunnan omistajuudelle vesihuollossa on vahva. Kunta on vesihuoltolaitoksen organisoitumisen juridisesta muodosta riippumatta soveltuva vesihuoltoliiketoiminnan harjoittajana, koska sillä on lakiin perustuva palvelun järjestämisvastuu ja vesihuoltolaitos toimii luonnollisena monopolina. Kunnan omistaman vesihuoltolaitoksen tulee edistää organisoitumistavasta riippumatta kaikin tavoin kunnan etua kokonaisvaltaisesti, mikä ei ole tavoitteellisesti mahdollista yksityisomisteisen vesihuoltolaitoksen kanssa. Kunnan ja vesihuoltolaitoksen yhteinen pitkäjänteinen strateginen suunnittelu on oleellista vesihuollon organisoitumistavasta riippumatta.

Kunnilla tulee säilyä itsehallintoonsa perustuen oikeus vesihuoltolaitostensa omistamiseen, minkä lisäksi kunnalla tulee olla itsehallinnollisen asemansa vuoksi vapaus valita järjestämisvastuullaan olevan tehtävän organisointitapa.

Vesihuollon yksityisestä monopoliliiketoiminnasta ole juurikaan myönteisiä kokemuksia muista maista kuten Virosta tai Isosta-Britanniasta. Vesihuoltolaitosten omistajuuteen perustuvaa määräysvaltaa strategiaan ratkaisuihin ei tulekaan luovuttaa yksityiselle sektorille. Sen sijaan yksityisen sektorin vesihuoltotoimintaa tukevaa palvelutarjontaa tulisi hyödyntää nykyistä monipuolisemmin. Esimerkiksi energiatehokkuuden ja kiertotalouden edistämiseksi on edelleen tarvetta vahvistaa kumppanuuksia kyseisten alojen toimijoiden kanssa.

Vesiosuuskunnat

Vesihuoltopalvelujen tarjoaminen myös osuuskuntien avulla tulee olla mahdollista myös tulevaisuudessa etenkin taajamien ja asemakaavoitettujen alueiden ulkopuolella. Osuuskuntien strateginen ymmärrys vesihuoltotoiminnan viranomaisvaatimuksista, omaisuudenhallinnasta sekä toiminnan taloudellisesta kestävyyydestä saattaa kuitenkin olla jossain tapauksissa puutteellista ja osuuskuntia tulisikin kannustaa eri tavoin osaamisensa vahvistamiseen.

Kunnalla on edelleen tärkeä rooli alueensa vesihuollon kehittäjänä myös oman vesihuoltolaitoksensa toiminta-alueen ulkopuolella. Kuntien tulisikin pitää siten säännöllisesti yhteyttä osuuskuntiin ja ohjata niitä kohti kestävää toimintatapaa. Lisäksi tulisi huolehtia, että uusia osuuskuntia perustettaessa päätökset perustuvat luotettaviin ennakkotietoihin keskitetyn vesihuoltotarpeen laajuudesta sekä osuuskunnan kykyyn vastata pitkäjänteisesti mahdollisesti sille vahvistettavan toiminta-alueen vesihuollosta. Lähtökohtana ei tule

Turun kaupunki	§	Kokouspvm	Asia	3
Kaupunginhallitus		08.02.2021	3	

olla olettava toiminnan siirtämisestä myöhemmin kunnan vesihuoltolaitokselle.

Vesihuoltoyhteistyö ja valvonta

Vesihuollon jatkuvuuden hallinnassa vesihuollon alueellisella kehittämisellä on keskeinen rooli. Kuntaomisteisista usein itsenäisistä vesihuoltolaitoksista riippumatta vesihuollon voimavaroja ja osaamista on tarpeen koota erilaisilla yhteistyömuodoilla. Yhteistyö kuntien kesken vesihuollon alueellisessa suunnittelussa on usein välttämätöntä vesihuoltopalvelujen käytännön organisoinnissa.

Rakennemuutoksen edistämisessä valtion tulisikin tukea vesihuoltolaitosten yhdistymis- ja yhteistyöselvityksiä sekä osoittaa suoraa investointituella tekniseen kehitykseen kuten palvelujen ja prosessien digitalisointiin. Erilaisten tietojärjestelmien ja rekisterin yhteensopivuuteen tulisi panostaa keskitetysti, mutta valtakunnallisia tietojärjestelmiä ei tulisi ottaa käyttöön ennen niiden toiminnan varmistamista. Oleellista järjestelmän muodostamisessa tulisi olla, että tiedot syötetään ja talletetaan paikallisesti, mistä ne siirtyvät avoimen rajapinnan kautta osaksi yhteistä tietojärjestelmää

Operatiivisten vesihuoltotehtävien osaamisvaatimusten kohtuullinen kiristäminen voisi toimia keinona rakennemuutoksen edistämisessä. Vesihuollon toimivuuden varmistamiseksi tulisikin lainsäädäntöön kirjata tasovaatimukset henkilöstön osaamiselle ja resurssoinnille. Kunnat voisivat tämän jälkeen itsenäisesti ratkaista, miten toteuttavat kyseisen yhteiskunnan kannalta kriittisen toiminnan varmistamisen joko omassa organisaatiossaan, yhteistyössä toisen kunnan kanssa, toisen vesihuoltolaitoksen kanssa tai ostamalla henkilöstöressurssin yksityiseltä.

Vesihuoltolainmukaisia valvontaviranomaisia ovat toimialoillaan ELY-keskus, kunnan terveydensuojeluviranomainen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Uudistuksessa tulisi täsmentää jatkossa eri toimijoiden valvontavas- tuut ja erotella sellaiset toimenpiteet, jotka kuuluvat kunnallisen itsehallinnon piiriin.

Toiminnan ja talouden valvonnan on syytä koskea kaikkia vesihuoltolaitoksia mukaan lukien vesiosuuskunnat. Mikäli suuremmilla vesihuoltolaitoksilla ei ole ongelmia esimerkiksi taloutensa järjestämisessä, valvonnan ulottaminen kaikkiin vesihuollon yksiköihin ei liene niiden kannalta ongelmallista.

Hulevesien hallinta

Vesihuoltolain uudistuksessa 2014 hulevesien hallinnan sääntely siirrettiin maankäyttö- ja rakennuslakiin hulevesien viemärointiä lukuun ottamatta.

Vesihuoltolain ja maankäyttö- ja rakennuslain väliset eroavuudet muun muassa maksujen perimisperusteissa, maksutavoissa ja liittymisvelvoitteissa ovat johtaneet kansallisesti hyvien erilaisiin käytäntöihin. Asukkaiden on ollut lisäksi vaikea ymmärtää, miksi sama palvelukokonaisuus on jakautunut vesihuoltolaitoksen yksityisoikeudelliseen laskutukseen ja hulevesien julkisoikeudellisen taksan perintään.

Vesihuoltolakia uudistettaessa tulisi tarkastella uudelleen rajapinnat maankäyttö- ja rakennuslain kanssa. Samalla kunnissa tulisi varmistaa hulevesijärjestelmän teknisen osaamisen resursointi riippumatta siitä, mikä toimija on vastuussa järjestelmästä.

Vesihuoltolaitoksen toiminta

Vesihuoltoverkoston saneerausvelka ja vesihuoltolaitosten talouden kestävyys ovat keskeisiä teemoja kansallisen vesihuollon järjestämisessä.

Kiinteistön velvollisuutta liittyä vesihuoltolaitoksen verkostoon on kevennetty ja haja-asutuksen jätevesiasetusta muutettu siten, että lainsäädäntö ei ole välttämättä enää selkeää ja tasapuolista. Vesihuoltolain säännöksiä, jotka koskevat kiinteistön liittymisoikeuksia ja -velvollisuuksia taajaman ulkopuolella tulisikin täsmentää siten, että vesihuoltolaitoksen ja kiinteistönomistajan oikeudet ja velvollisuudet olisivat tasapainossa.

Vesihuollon jatkuvuuden hallinnan kannalta on olennaista, että vesihuollon infrastruktuuri pidetään hyvässä kunnossa. Vesihuoltolaitoksen tulisikin kattaa tuloillaan kaikki toimintansa kustannukset mukaan lukien korjausinvestoinnit. Kansallisella tasolla tulisi luoda yhtenäinen malli, jolla samanaikaisella velvoitteella ja taloudellisilla kannustimilla saadaan kunnat huolehtimaan riittävällä tavalla kansallisen vesihuollon infrastruktuurin kunnossapidosta

Vesihuollon maksujen tulee olla oikealla tasolla toiminnan todellisten käyttö- ja investointikustannusten kattamiseen, mutta toisaalta vesihuollon maksut eivät saa muodostaa kunnalle piiloveroluonteista tulovirtaa muiden palvelujen tai investointien rahoittamiseksi. Kunnalla tulisi silti vesihuoltolaitoksen omistajana olla jatkossakin mahdollisuus saada liiketoiminnasta kohtuullista tuottoa. Vesihuoltolaitostoiminnan kohtuullinen tuotto tulisi kuitenkin määrittää hyväksyttävissä olevalla ja yhtenäisellä tavalla. Lisäksi vesihuoltolaitosten talouden seurannan osalta tulisi järjestää riippumaton valvontajärjestelmä monopoliluonteisia energiamarkkinoita vastaavasti koskien esimerkiksi yli- tai alihinnoittelua. Valvonnan tehostaminen edellyttää luonnollisesti valvontaresurssien lisäämistä siellä, minne toimivalta joko talouden tai toiminnan valvonnan osalta osoitetaan.

Oheismateriaali 1 Lausuntopyyntö sekä luonnos kansallisen vesihuoltouudistuksen visioksi ja toimeenpano-ohjelmaksi

Kaupunginjohtaja Minna Arve:

Ehdotus Kaupunginhallitus päättää antaa kansallisen vesihuoltouudistuksen vision ja toimeenpano-ohjelman luonnoksesta esittelytekstissä kuvatun lausunnon.

Päätös Ehdotus hyväksyttiin.

ARI-PEKKA KORHONEN
Ari-Pekka Korhonen
johtava kaupunginsihteeri